

[B] “PRECIES OF GE NOG MEER VERSCHOOT VAN MIJN TAAL DAN VAN MIJN DOOD.” OVER HET “FAMILIEALBUM” VAN LEO PLEYSIER

Ter gelegenheid van Leo Pleysiers zeventigste verjaardag brengt uitgeverij De Bezige Bij vijf van Pleysiers familiechronieken samen in één band, onder de titel *Familiealbum*. In die cyclus van opeenvolgende romans (*Wit is altijd schoon*, *De kast*, *De gele rivier is bevrozen*, *Zwart van het volk* en *Volgend jaar in Berchem*) graaft Pleysier naar zijn Kempense roots.

Gaandeweg maakt de lezer kennis met een bonte cast van standaardfiguren, zoals je die ook in andere Vlaamse familiesaga's aantreft: overleden vaders en moeders, nonkels en tantes (al dan niet tante-nonneke), busladingen broers en zussen met hun respectieve eega's, ouwehoerende buurvrouwen en bizarre dorpsfiguren. Geschiedenissen worden becommentarieerd, anekdotes opgerakeld, er wordt gemijmerd om een voorbijgane tijd. Er wordt gepalaverd, zeker in *Wit is altijd schoon* en *De kast*. Dat levert enerverend proza op.

Pleysier speelt meesterlijk met de oeverloze spreektrant van zijn personages, waarbij steeds het onderwerp van de zin of eender welk ander stukje saillante informatie nog binnen diezelfde zin wordt herhaald, genre: “Hij is er toch nog redelijk rap, den Dest. [...] Da's dan nog redelijk op tijd dat hij er is, den Dest” (enzovoort). Alsof degene die aan het woord is donders goed weet dat de toehoorder nauwelijks met een half oor aan het luisteren is, of alweer in beslag genomen is door het verhaal van een ander familielid dat niet op zijn beurt kan wachten.

Het is een taal waarvoor Pleysier geen ontsnappen aan was. Zoals hij aangeeft in het nieuwe nawoord bij de vijf gebundelde boeken, leek het na het overlijden van zijn moeder alsof er in zijn hoofd een cassettebandje met haar onstelbare woordenvloed was beginnen te spelen. Een onstuitbare golf van akkefietjes, herinneringen, dorpsroddels. Het hele netwerk van op het eerste gezicht banale belevenissen waarvan het dorpsleven van een oude, wat vereenzaamde vrouw aan elkaar hangt. “Precies of ge nog meer verschoot van mijn taal dan van mijn dood”, zegt de overleden moeder. De flow van eindeloze triviale weetjes mag echter niet stilvallen, nooit. Spreken is voor de geïsoleerde stemmen in

Pleysiers oeuvre een manier om zich te laten gelden en te tonen dat ze er nog zijn, dat zijzelf bestaan uit al die brokjes geschiedenis, die hen linken aan een *common ground* van plaats en geschiedenis die steeds verder achter hen ligt, maar die hun positie binnen het gezelschap van stemmen wel legitimeert.

Een verteller in de klassieke zin van het woord ontbreekt vaak. In het merendeel van de romans installeert Pleysier een registrerend personage dat er zelf het zwijgen toe doet en zich beperkt tot de transcriptie van het eindeloze gezoem van anekdotes en familiesagen. Zelf blijft hij, hoewel duidelijk deel van de clan, opvallend vaak stom op de achtergrond. In *Wit is altijd schoon* zwijgt hij, om in de verf te zetten dat ook na haar dood geen speld tussen moeders geratel te krijgen is. In *De kast* is hij voor zijn zuster, een al even grote spraakwaterval als de moeder, onverstaanbaar. Ook in *Volgend jaar in Berchem* komt de verteller-registreerder niet zelf aan het woord: spreekverbod op doktersadvies. Geen alwetende verteller aan tafel, kortom, die een waarheid distilleert uit de soms tegenstrijdige herinneringen.

Maakt die focus op de eigen familiegeschiedenis van Pleysiers oeuvre nu heimatliteratuur? Neen. Toch zeker niet wanneer je Pleysiers romans afzet tegen het werk van gecanoniseerde heimatschrijvers genre Ernest Claes of Felix Timmermans, of tegen veel ander Vlaams proza dat al te nadrukkelijk rond grootmoeders keukentafel blijft draaien. Ook in de periode voor *Wit is altijd schoon*, toonde Pleysier zich al een schrijver die zich afvroeg hoe je op een moderne manier de vraagstukken van de eigen afkomst in literatuur kon vatten. Pleysier blijft ook niet onder de Kempense kerktoren hangen. *De gele rivier is bevrozen* focust op het wedervaren van tante non in China en India, *Zwart van het volk* volgt jongste broer Wim tijdens een reis van België naar Nigeria, waar hij een gezin heeft gesticht.

Bij Pleysier gaat het dus niet om het idealiseren van het aloude platteland, de per se weemoedige terugblik naar dorpen en mensen die zijn geweest. De vele vertelstemmen maken er geen geheim van dat er in de stille Kempen van weleer weinig plaats was voor idylles, wat nog het duidelijkst wordt in het moeilijkste portret, dat van de overleden vader in *Volgend jaar in Berchem*. Wel is er de melancholie om het voorbije. Pleysier focust op een tijdsspanne die ruwweg loopt van de jaren net na de Tweede

Wereldoorlog tot het begin van de jaren negentig. Het is een periode waarin veel van het schijnbaar vredige, door en door katholieke plattelandsleven ten einde komt, om plaats te maken voor een soms schreeuwerige moderniteit. Wanneer de vader sterft, is zijn kist nog overladen met wimpels en banieren van de verschillende “komiteiten” waarvan hij lid was – het plaatselijke “middenveld” zeg maar. Wanneer de moeder een decennium later overlijdt, is van dat alles al niets meer te bespeuren. In *De gele rivier is bevrozen* beseft tante-non na haar laatste bezoek aan België maar al te goed dat haar vroegere thuisland onherkenbaar veranderd is in de decennia sinds haar vorige bezoek. Ze besluit wijselijk terug te keren naar haar missiegebied. De vijf boekdelen baden in een ongemakkelijke nostalgie: te weten dat het vroeger niet per se beter was, en tegelijkertijd het heden in moeten met een zeurend gevoel van verlies. Wie Pleysiers tactiek aan het werk wil zien, moet op deze non focussen. Haar taal typeert haar. Zelfs haar Nederlands is bevroren in de tijd, blijven stilstaan terwijl de taal en de wereld thuis verder evolueerden.

Dertig jaar na het verschijnen van *Wit is altijd schoon* veranderen de vijf delen van het *Familiealbum* dan ook van functie. Voor een nieuwe generatie die kennis neemt van de vijf romans is het veel minder vanzelfsprekend om een onmiddellijk gevoel van herkenning te hebben bij de vloed aan herinneringen waarvan de meeste zich in de jaren vijftig en zestig afspeelden. Het subtiële meesterschap van Pleysiers proza zorgt er echter voor dat die stemmen van vroeger ook voor de lezer van vandaag nog niets van hun zeggingskracht verloren hebben.

MICHIEL LEEN

LEO PLEYSIER, *Familiealbum*, met een nawoord van de auteur, De Bezige Bij, Amsterdam, 2015, 512 p.